

Hidayət-80: Böyük ziyalının yaradıcılıq üfüqləri

Nizami CƏFƏROV

Yaradıcı insan, dəfələrlə deyilmiş fikri bir daha təkrar etsək, bütöv bir Dünyadır ki, onun zəngin tarixi, geniş coğrafiyası var. Və bu Dünya mənsub olduğu xalqın möhtəşəm Dünyasının ayrılmaz tərkib hissəsidir... Hidayətin Dünyası kimi...

Müasir Azərbaycan ziyalılığının görkəmli nümayəndələrindən olan Hidayət artıq neçə on illərdir ki, həm Azərbaycanda, həm də onun sərhədlərindən uzaqlarda böyük şair, nasir, dramaturq, publisist, tərcüməçi, ictimai xadim (və dövlət xadimi) kimi tanınır.

Uzun illər Azərbaycan təhsilinə uğurla rəhbərlik etmiş görkəmli (və milli) ictimai xadim, professor Misir Mərdanov, haqlı olaraq yazır:

“Ziyalı xalqın düşünən beyni, mənəvi diriliyidir. Ziyalı Vətən və millət yolunda zəkasını, ağılı, intellektual potensialını əsirgəməyən İNSANDIR. Ziyalı xalqına, dövlətinə, dövlətçiliyinə sədaqətli xidməti ilə, onlara verdiklərinin sanbalı və miqyası ilə böyükdür. Ziyalı üçün Vətən sevgisindən, millət duyğusundan ali hiss yoxdur!!!

Hidayət Orucov məhz bu sadaladığım milli-mənəvi dəyərləri özündə cəmləşdirən, fəaliyyətində onları gerçəkləşdirən milli ruhlu, vətəndaş qeyrətli, xeyirxah ziyalılarındandır”...

Hidayət Xuduş oğlu Orucov 1944-cü ilin sentyabr ayının 5-də Zəngəzur mahalı Mığrı bölgəsinin Maralzəmi kəndində anadan olmuşdur. Səməd Vurğun adına Aldərə kənd orta məktəbini qızıl medalla qurtarıqdan sonra təhsilini Azərbaycan (indiki Bakı) Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsində davam etdirmişdir.

Doğma kəndində məktəb müdiri işləmək qərarına gələn Hidayət Universitetin daxil olduğu əyani şöbəsindən qiyabiyə keçir. Və bir neçə il bu vəzifədə çalışdıqdan sonra İrəvanda çıxan “Sovet Ermənistanı” qəzetinə ədəbi işçi dəvət olunur. Lakin bu işində də çox qalmır... Universiteti müvəffəqiyyətlə bitirib, 1968-ci ildə Cəfər Cabbarlı adına İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrına direktor təyin edilir. Hidayət on beş ildən artıq - Bakıya köçənə qədər Azərbaycanın Ermənistanda bir beyin (və təfəkkür!) mərkəzi olan həmin teatra rəhbərlik edir.

Bu illər hələ kifayət qədər gənc qələm (və coşqun ürək!) sahibinin dünyagörüşünün genişlənməsində, həyatı dərinədən öyrənməsində, təşkilatçılıq istedadının mükəmməlləşməsində həlledici rol oynamış, özünəməxsus (və təkrarsız!) yaradıcı şəxsiyyətini formalaşdırmışdı. Bütün Ermənistanı - qə-

dim Azərbaycan - türk torpaqlarını öz teatri ilə addım-addım gəzərək, məlum açıq və ya gizli maneələr olsa da, geri çəkilməyib Ermənistan azərbaycanlılarını mədəniyyətə, dəyanətli, qürurlu olmağa çağıranda Hidayət iyirmi, otuz yaşlarında idi. Bir-birinin ardınca İrəvanda şeir kitabları nəşr olunur, dramları teatrda tamaşaya qoyulurdu.

Azərbaycan ziyalısının 1978-ci ildə Ermənistan SSR Əməkdar mədəniyyət xadimi fəxri adını alması təsadüfi deyildi. Və görünür, bu fəxri adı istedadlı, zəhmətkeş gəncə verməmək, sadəcə, mümkün olmamışdı...

Artıq Ermənistanda yaşayıb-yaratmağın bir azərbaycanlı ziyalı üçün tamamilə dözülməz olduğu dövrdə Hidayət Bakıya köçmək məcburiyyəti altında qalırdı. Və çox keçmir ki, Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü başlayır, azərbaycanlılar kütləvi şəkildə Ermənistandan deportasiya edirlər.

Etiraz əlaməti olaraq on il qabaq aldığı Ermənistan SSR Əməkdar mədəniyyət xadimi fəxri adından imtina edən Hidayət Bakıda “Gənclik” nəşriyyatının rəhbəri kimi Ermənistanın və onun havadarlarının iç üzünü tarixi sənədlərlə açıb göstərən nəşrlərin meydana çıxmasında əzmlə, peşəkarlıqla çalışır. Yazdığı bədii, elmi-publisistik əsərlərdə Ermənistan azərbaycanlılarının ən yeni tarixinin canlı şahidi olaraq çoxlarına, ya məlum olmayan, ya da az məlum olan ictimai-siyasi hadisələrin hərtərəfli (və obyektiv!) təhlilini verir.

Yaradıcı ruhunun - istedadının “ilk məhəbbəti” olan poeziyanın ilham pərisi isə Ermənistanda olduğu kimi, Azərbaycanda - Bakıda da Hidayəti heç zaman tərk etmir. Geniş oxucu kütləsinin diqqətini cəlb edən şeirləri, eləcə də kitabları nəşr olunur. Və 1991-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adına layiq görülür.

1990-cı illərin əvvəllərindən etibarən Hidayət bədii yaradıcılığını davam etdirərək məhəbbətə yanaşı mühüm dövlət işlərinə irəli çəkilir. 1992-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin millətlərarası münasibətlər üzrə Müşaviri təyin olunur. Yeddi ay sonra isə Azərbaycan Respublikasının Milli siyasət məsələləri üzrə Dövlət müşaviri olur.

Həmin yüksək dövlət vəzifələrində Hidayət Orucov özünün böyük təşkilatçılıq istedadını göstərir, ümummillət lider Heydər Əliyevin öndərliyi ilə Azərbaycanda gedən genişmiqyaslı milli dövlət quruculuğu prosesində fəal iştirak edir. Və 2004-cü ildə “Şöhrət” ordenilə təltif olunur.

Xalq şairi Nəriman Həsənzadə Hidayət haqqında özünəməxsus (və gözəl!) demişdir: “Hidayət böyük sənətkarlara xas olan çoxşaxəli yaradıcılığı ilə ölkəmizin görkəmli ədəbi simalarından biri kimi, ictimai-siyasi xadimlərdən biri kimi tanınır və sevilir...”

Hidayət bu millətin bəxtinə doğulanlarındandır.

Öz taleyi ağır olsa da, xalqının, başqa xalqların taleyində mühüm rolunu olub. Və indidə var, zaman onu tamam yeni ruhlu, yeni təfəkkür tərzinə malik, yeni tipli sənətkar kimi yetişdirdi. Böyük bir şəxsiyyətin (Azərbaycan xalqının ümummillət lideri Heydər Əliyevin - N.C.) yanında formalaşmışdır... Buna görə Hidayət başqa həmkarlarından, sözün geniş mənasında, seçilir. Şeirləri, publisistikası, tərcümələri, çıxışları, müsahibələri dediklərimi sübut edir.

Hidayətin şəxsində Azərbaycan ədəbiyyatı müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinə xid-

mət edir. Bu onun taleyi və şərəfli tərcümeyi-halıdır”.

Hidayət 2005-ci ildə Azərbaycan Respublikasının milli azlıqlar və dini qurumlarla iş üzrə Dövlət müşaviri, 2006-cı ildə isə Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri təyin edilir.

Əgər nəzərə alsaq ki, həmin yüksək vəzifələrə, yaxud ali dövlət idarəçilik strukturlarına rəhbərliyə təyin olunanda Hidayət Orucovun ilk missiyası bu vəzifə-strukturuları formalaşdırmaq idi, o zaman onun nə qədər tarixi işlər gördüyünü təsəvvür etmək çətin deyil. O, Azərbaycanda milli siyasətin prinsiplərinin, milli azlıqlarla, dini qurumlarla işin normativlərinin müəyyənləşməsində heç zaman unudulmayacaq işlər görmüşdür.

Hidayət Orucov on il Azərbaycan Respublikasının qaradaş Qırğız Respublikasında fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri olmuşdur.

Xalq yazıçısı Anar Hidayətin istedadından, ağır-acıllıqlarından, keşməkeşlərlə (və böyük uğurlarla!) zəngin tərcümeyi-halından, daxili mədəniyyətdən bəhs etdikdən sonra fikrini belə yekunlaşdırır:

“Tanrının verdiyi ömrü hamı onun müəyyənləşdirdiyi vədədə başa vurur. Lakin heç də hər bir insan həyatının hansısa məqamında arxada qalan ömrə, illərə, görülmüş işlərə, dəyişdirilməsi mümkün olmayan

əməllərə baxıb, Hidayət kimi özünəməxsus təvazökarlıqla deyə bilmir: bəli, mən yaşamışam...”

İlk şeirlərini hələ çox gənc yaşlarında - orta məktəbdə oxuduğu illərdə yazmış, “Nəyim var” adlı ilk şeiri isə 1963-cü ildə “Ədəbi Ermənistan” almanaxında dərc olunmuşdur.

“Məni səsləyəndə” ilk şeirlər kitabı (İrəvan, 1970) nəşr ediləndə Hidayət artıq ilhamlı (və məhsuldar) şair idi. 70-ci illərdə gənc şairin bir-birinin ardınca İrəvanda “Məhəbbət qocalmır”, “Bir az gözləyin məni”, Bakıda “Dənizi harayladım” şeir kitabları işıq üzü görür, rəhbərlik etdiyi teatrda “Məhəbbət yaşayır hələ...” pyesi tamaşaya qoyulur. Və həmin illərdə yazdığı “Bir teatrın üç aktyoru” kitabı Ermənistan Teatr Cəmiyyəti tərəfindən nəşr olunur.

Səksəninci illər yaradıcılığında poeziya yenə aparıcı olsa da, Hidayətin nəsr, dramaturgiya və publisistika sahəsində fəaliyyətinin genişləndiyi də diqqəti cəlb edir. “Eviniz analı olsun”, “Zirvə çıxırı”, “Qatardan

məktub” şeir kitabları ilə yanaşı, “İrəvanda xalq qalmadı”, “Sabaha çox var” nəsr, dramaturgiya və publisistika kitabları nəşr olunur. İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrında “Məni qınamayın” pyesi oynanılır ... Və Bakıya köçüb “Gənclik” nəşriyyatında rəhbərliyə başladıqdan sonra Hidayətin bir mühüm xidməti də ondan ibarət olur ki, həm Azərbaycan cəmiyyəti üçün zəruri ədəbiyyatın nəşrinə çalışır, həm də milli-ictimai şüuru səfərbər edəcək kitablar tərtib edir. İctimai-siyasi şərait müəkkəb, əlverişsiz olsa da, “Gənclik” nəşriyyatı Hidayətin təşəbbüsü, eləcə də rəhbərliyi ilə “Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası” (50 cildə), “Macərə və fantastika”, “SSRİ xalqları ədəbiyyatı”, “Azərbaycan folkloru” və s. kitabxana-seriyaları qısa bir müddətdə nəşr etdirməyə nail olmaqla Azərbaycan kitab mədəniyyətinə böyük töhfələr verir.

70, 80-ci illərdə olduğu kimi, 90-cı illərdə də, müəkkəb tarixi şəraitdə yüksək vəzifələrdə çalışmasına baxmayaraq, Hidayət bədii yaradıcılıqla ardıcıl, məhsuldar bir şəkildə məşğul olur. Və onun “Doxsanıncı il”, “Həsərət”, “Hərden xatırla məni” şeir, “Sözün vaxtı” publisistika kitabları nəşr edilir, “Bu dünyanın adamları” pyesi Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrında tamaşaya qoyulur.

dii yaradıcılığında (əlbəttə, ilk növbədə, poeziyasında) publisistikiyin güclənməsi də öz tərcümeyi-halını mənsub olduğu xalqın tərcümeyi-halından (tarixindən!) heç zaman ayırmayan bir şair-ziyalı-ictimai xadim üçün tamamilə təbii. Ona görə də “Ömrümün çəhlimləri” şeir kitabında, “Sözün vaxtı” toplusunda və digər əsərlərində avtobiografik notların çoxluğu və ya bolluğu heç də təsadüfi deyil.

Akademik İsa Həbibbəyli tamamilə doğru olaraq göstərir ki, “vətəndaşlıq Hidayətin çoxcəhətli yaradıcılığının cəvheri, mahiyyətidir. O, yeni mərhələdə Azərbaycanda dərin ictimai məzmunlu vətəndaş poeziyasının, yüksək vətəndaşlıq ruhuna malik olan publisistikanın və səhnəyə həyat nəfəsi bəxş edən dramaturgiyanın əsas yaradıcılarından biri kimi böyük nüfuz qazanmışdır. Ciddi vətəndaşlıq mövqeyi və məsuliyyət şair, publisist və dramaturq Hidayəti bütün yönləri ilə tam şəkildə mənalandırır”.

Həmin sətirlərin müəllifi onu da əlavə edir ki, “Hidayətin sözü də, özü də təmənənəsiz, məsuliyyətdən yoxrulmuş şərəfli taleyini yaşamaqda davam edir”.

Hidayət bütün yaradıcılığı boyu dünya ədəbiyyatından çoxlu tərcümələr etmişdir ki, onların bir qismi “Özüm yazmaq istədim” ikicildliyində toplanmışdır. Eyni zamanda, şairin əsərləri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunmuşdur.

Qafqaz xalqlarının Hidayətə - onun yaradıcılığına və şəxsiyyətinə hörmətini, məhəbbətini böyük Dağistan şairi Rəsul Həmzətov belə ifadə edir:

“Hidayətin poeziyasıyla da, onun özüylə də hər görüş mənim qəlbimin milli bayramıdır”.

Hidayətin səkkizcildlik “Seçilmiş əsərləri”nin nəşri (2011-2012), heç şübhəsiz, müasir Azərbaycan ədəbi-ictimai mühitində mühüm hadisədir. Və səkkizcildlikdə müəllifin, demək olar ki, bütün çoxşaxəli yaradıcılığı (poeziyası, nəsr, dramaturgiyası, publisistikası və s.) əhatə olunmuşdur.

Və nəhayət, Hidayət haqqında danışarkən, bir məqama da diqqət vermək lazımdır ki, onun şəxsiyyəti, yaradıcılığı, ictimai fəaliyyəti barədə həm Azərbaycanda, həm də xaricdə görkəmli ədəbiyyat, elm, dövlət adamları maraqlı fikirlər söyləmişlər. Elə bilirik ki, akademik Budaq Budaqovun aşağıdakı sözləri həmin çoxsaylı fikirlərin bu və ya digər dərəcədə ümumiləşdirir:

“Hidayət şairdir, nasirdir, dövlət xadimidir, ictimaiyyətdir. Onun çoxsaylı və həm də sanballı bədii, poetik, eləcə də publisistik əsərləri geniş oxucu kütləsi tərəfindən sevilə-sevilə oxunur. Hidayət sakit təbiətli, mədəni bir ziyalıdır. Qayğıkeşlik onun varlığına hopduğundan o daim xeyirxahlıq etmiş, bir çox insanlara arxa olmuşdur.

Hidayətdə olan milli qeyrət onun bütün yazılarında, rəsmi və qeyri-rəsmi fəaliyyətində özünü göstərir...

Hidayət dəyərli vətəndaşdır, vətən oğludur”.

Şübhə etmirik ki, görkəmli ziyalı, sənətkar, mütəfəkkir bundan sonra da, hələ neçə illər Azərbaycan ədəbiyyatında, Azərbaycan ictimai fikrini özünün dəyərli əsərlərlə zənginləşdirəcək, tükənməz yaradıcılıq enerjisi ilə mənsub olduğu Azərbaycan xalqına xidmət edəcəkdir.